

Этрускі — загадкавы народ. З аднаго боку, яны валодалі перадавымі ведамі ў галіне архітэктуры. З другога — былі вельмі рэлігійныя. Але дасягненні этрускаў у дойлідстве і скульптурным партрэце сталі асновай мастацтва старажытных рымлян.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Параўнайце творы старажытнагрэчаскага і этрускага выяўленчага мастацтва. Паспрабуйце вызначыць агульнае і адрознае. Праілюструйце свой адказ мастацкімі прыкладамі.

2. Пабла Пікаса — знакаміты мастак XX стагоддзя — любіў ствараць кераміку з выкарыстаннем матываў твару або цела чалавека. Параўнайце керамічныя пасудзіны Пікаса і этрускіх майстроў. Апішыце, у чым іх падабенства і адрозненне, звярнуўшы ўвагу на колер, форму, ступень праўдзівасці выявы.

П. Пікаса. Керамічная пасудзіна (XX ст.)

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

Бронзавую скульптуру ваўчыцы (электронны дадатак) у старажытнасці называлі «маці рымлян». Яна стала сімвалам Вечнага горада — Рыма. Яе стварэнне прыпісваюць этрускім майстрам. Невядомы скульптар аб'яднаў у статуі Капіталійскай ваўчыцы натуральнасць і дэкаратыўнасць. Разгледзьце выяву зверу. Што аб'ядноўвае яго з хімерай з Арэца? Якія дэталі скульптур рэалістычныя, якія маюць рысы дэкаратыўнасці? Стварыце з пластыліну фігурку жывёлы, стылізаваную пад скульптуру этрускаў.

§ 29. АРХІТЭКТУРА СТАРАЖЫТНАГА РЫМА: НАВАТАРСТВА, ВЕЛІЧ І ІНЖЫНЕРНАЕ МАЙСТЭРСТВА

Архітэктуру Старажытнага Рыма гэтак жа, як і архітэктуру Старажытнай Грэцыі, называюць класічнай. Рымскія дойліды стварылі непаўторныя збудаванні, якія ўражваюць людзей з усяго свету. Пераасэнсаваўшы і захаваўшы лепшыя архітэктурныя традыцыі,

Апіева дарога
(канец IV ст. да н. э.)

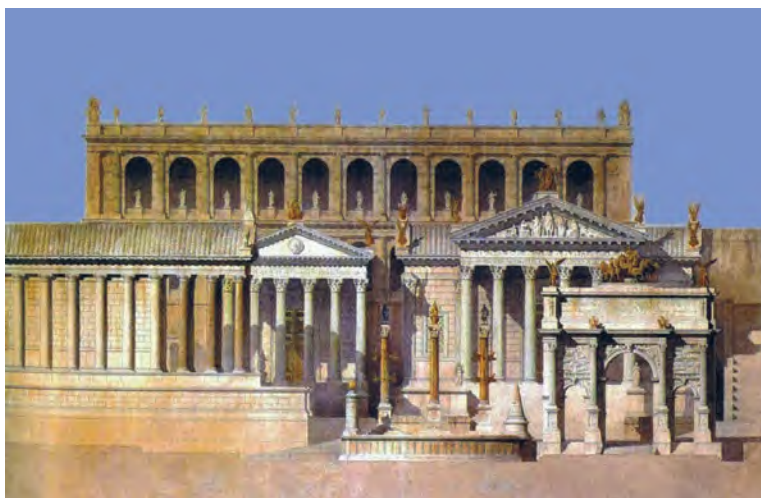

Мост Фабрыцыя цераз Тыбр
(I ст. да н. э.)

рымляне дапоўнілі іх новымі вынаходствамі. Мэтай архітэктурных пабудов было ўслаўленне імперыі. А ідэалам — спалучэнне карысці і прыгажосці.

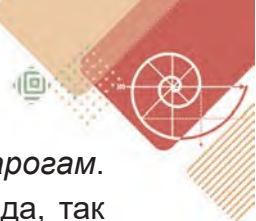
Як выглядаў старажытнарымскі горад. Культурнае жыццё старажытных рымлян праходзіла ў гарадах. Таму дойдзіды планавалі свае гарады так, каб жыхарам у іх было камфортна і бяспечна. Гарады былі абкружаны крапаснымі сценамі і мелі выразную структуру. Галоўныя вуліцы перасякалі горад з усходу на захад і з поўначы на поўдзень. Тэрыторыя горада падзялялася на кварталы.

Рымляне арганізавалі жыццё ў гарадах як заваёўнікі, улічваючы неабходнасць хутка мабілізаваць ваенныя сілы ў выпадку баявых

Табуларый на
Рымскім форуме
(I ст. да н. э.).
Графічная
рэканструкцыя

дзеянняў. У сувязі з гэтым яны надавалі вялікую ўвагу *дарогам*. Добрая дарога скарачала час перамяшчэнняў як унутры горада, так і з аднаго пункта (ваеннага лагера або паселішча) у іншы.

Адны дарогі, найбольш важныя, брукавалі каменем, іншыя пакрывалі ўтрамбаваным пяском. Першая з брукаваных дарог Старажытнага Рыма — *Апіева дарога* — была названа «царыцай дарог». Менавіта яна дазволіла наладзіць зносіны з Грэцыяй і Егіптам. Гэта было неабходна для ваеннай справы, развіцця гандлю і пашырэння культурных сувязяў.

Яры і рэкі, з якімі сустракаліся будаўнікі дарог, змушалі ўзводзіць каменныя *масты*, здольныя стагоддзямі вытрымліваць паходы шматлікіх войскаў. Такіх мастоў, як у Старажытным Рыме, яшчэ не ведала ніводная цывілізацыя. Трывалыя, працягласцю нават у некалькі кіламетраў, масты мелі гарманічныя архітэктурныя формы. У праёмах шматразова паўтаральных арак адкрываліся цікавыя панарамы.

Гарадскім цэнтрам быў *форум* — плошча. Менавіта на форуме праходзілі сходы грамадзян, праводзіліся дыскусіі, выступалі дзяржаўныя дзеячы. Тут жа размяшчаліся крамы гандляроў, бібліятэкі, храмы, будынкі суда... Форумы будавалі не толькі ў буйных гарадах, такіх як Рым і Пампеі, але і ў правінцыяльных. Аднак самай раскошнай і пышнай была архітэктура форуму Рыма. У гэтым горадзе, у адрозненне ад іншых, на працягу старажытнай эпохі быў створаны не адзін, а некалькі форумуў.

Першы рымскі форум арганізаваў ля Капіталійскага ўзгорка як галоўную гарадскую плошчу. На ім быў пабудаваны дзяржаўны архіў — *Табулáрый*. Менавіта ў гэтым будынку ўпершыню ў архітэктуры Рыма гарманічна злучыліся запазычаныя ў грэкаў ордарныя формы і новы элемент — *аркада* — шэраг паўтаральных арак, устаноўленых на апорах. Аркада выкарыстоўвалася як «сценка» форуму альбо займала цэлы ярус-паверх пабудовы.

Са словам «форум» мы сустракаемся і ў наш час. Якая, на вашу думку, існуе сувязь паміж форумам у Старажытным Рыме і форумамі ў сучаснай культуры?

Ідзі трыумфу ў Старажытным Рыме. Свае ваенныя подзвігі і культурныя дасягненні рымляне праслаўлялі праз веліч архітэктурных формаў і пышнае дэкаратыўнае ўбранне збудаванняў. Адным з такіх збудаванняў стала **трыумфальная арка**. Яе правобразам былі гарадскія вароты, а сімвалізавала яна ўваход у вялікую дзяржаву — Рым. Трыумфальныя аркі ўзводзілі не толькі ў гарадах, але і на межах з заваяванымі дзяржавамі. Такіх збудаванняў у культуры Старажытнага Рыма налічвалася больш за 300.

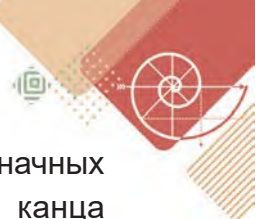
Трыумфальная арка імператара Канстанціна ў Рыме (IV ст.)

Трыумфальныя аркі мелі адзін або тры пралёты для праходу або праезду грамадзян. У архітэктурных гэтых збудаванняў рымляне выкарыстоўвалі ордэрныя элементы. Упершыню ў трыумфальных арках быў выкарыстаны *атык* — дэкаратыўная сценка, размешчаная вышэй за карніз. На гэтай дэкаратыўнай сценцы размяшчаліся выбітыя прысвячальныя надпісы або рэльефы.

На сценах аркі імператара Канстанціна засталіся ўнікальныя выявы. Знайдзіце ў інфармацыйных крыніцах звесткі пра іх.

Інжынерны і будаўнічы геній рымлян. Адна з самых значных знаходак рымлян — **бетон**, з'яўленне якога адносіцца да канца III стагоддзя да н. э. Яго рыхтавалі на аснове вапны з дадаваннем вулканічнага пяску. Спачатку бетон выкарыстоўвалі як злучальны раствор для каменнай кладкі сцен. А пазней рымляне пачалі выкарыстоўваць яго і як асноўны будаўнічы матэрыял для ўзвядзення жылых дамоў і грамадскіх збудаванняў.

Будынкі выглядалі пераканаўча і ўрачыста. Абліцаваныя мармуровымі плітамі, яны здаваліся створанымі цалкам з гэтага матэрыялу. Аднак усярэдзіне быў бетон, які дазваляў узводзіць грандыёзныя скляпенні і аркады.

Аркада выкарыстоўвалася ў Старажытным Рыме пры будаўніцтве **акведук**аў — збудаванняў у выглядзе моста з трубаправодам або каналам для падачы вады цераз раку, роў, яр. Але, у адрозненне ад дарожных мастоў, у акведуках аркада мела больш зграбныя формы. Шмат'ярусная кампазіцыя перадавала накіраванасць архітэктурных формаў увышыню. Ніжні ярус служыў свайго роду базай, апорай. Ён меў найбольш масіўныя формы. Мастацкі акцэнт дойліды зрабілі на сярэдні ярус. Верхні ж ярус служыў завяршальным элементам.

Гарскі мост,
Францыя
(сярэдзіна I ст.)

Акведук у Сеговіі, Іспанія (I ст.)

Разгледзьце акведукі. Падумайце, як і чаму змяняецца ўражанне ў залежнасці ад канструкцыі акведукаў.

Дойліды Старажытнага Рыма стварылі цудоўныя збудаванні і архітэктурныя ансамблі, якія зрабіліся яркімі прыкладамі ўмелага спалучэння традыцыйных будаўнічых прыёмаў і наватарскіх архітэктурных пошукаў. Велічная па духу, грандыёзная па формах, урачыстая па характары архітэктура стала прыкладам увасаблення сілы і магутнасці дзяржавы ў мастацкіх вобразах.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Пeralічыце асноўныя вынаходкі старажытнарымскіх дойлідаў. Ахарактарызуйце адну з іх.

2. Рымскі архітэктар і інжынер Вітрувій у I стагоддзі да н. э. абгрунтаваў асноўныя патрабаванні да архітэктуры: «Карысць, трываласць, прыгажосць». Як вы думаеце, ці актуальныя сёння гэтыя патрабаванні? Якое з іх, на ваш погляд, з'яўляецца найбольш важным? Прывядзіце аргументы. Па адказ звярніцеся да электроннага дадатку.

Праз некалькі стагоддзяў трыумфальныя аркі, што ўвасаблялі магутнасць дзяржавы, пачалі зноў узводзіць у розных гарадах свету. Усталёўвалі іх у гонар важных падзей. З нагоды перамогі ў ваенных бітвах трыумфальныя аркі і трыумфальныя вароты былі пастаўлены ў Санкт-Пецярбургу, Маскве, Курску (Расія), Патсдаме (Германія).

Трыумфальная арка ў беларускім горадзе Магілёве адлюстроўвае палітыку дзяржавы па ўвекавечанні гістарычнай памяці. Даведайцеся ў інфармацыйных крыніцах, да якой падзеі было прымеркавана яе будаўніцтва. Назавіце архітэктурна-мастацкія асаблівасці.

Трыумфальная арка ў Магілёве.
Архітэктар В. Рагоўцаў (2017)

§ 30. ВЫДАТНЫЯ ПАБУДОВЫ СТАРАЖЫТНАГА РЫМА

Большасць часу рымляне праводзілі па-за домам: на вуліцах, форумах, у тэрмах, цырку або тэатры. Таму архітэктурным пабудовам самага рознага прызначэння ўладары Рыма надавалі шмат увагі. Праславіўшы сябе ў камені, яны імкнуліся захаваць свае імёны ў гісторыі.

Амфітэатр Калізей. Важнае месца ў жыцці рымлян займалі відовішчы, любімымі сярод якіх былі баі гладыятараў і цкаванне звяроў. Спачатку яны адбываліся на форуме, у цырку або тэатры. А пры імператарах Флавіях быў пабудаваны *амфітэатр*, названы за свае грандыёзныя памеры *Калізей*, гэта значыць каласальны, велічэзны.

Калізей быў пабудаваны незвычайна. Чатыры ярусы глядацкіх месцаў узвышаліся прыступкамі над авальнай арэнай. Гэта давала магчымасць усім наведвальнікам добра бачыць гладыятарскія баі. Выцягнутая форма арэны дазваляла з размахам праводзіць баі на забаву публіцы.

